

PARADIGME DE SECURITATE ÎN SECOLUL XXI

SECURITY PARADIGMS IN THE 21ST CENTURY

Gl.mr.dr. Gabriel GABOR*
Mr.dr. Laura UNGUREANU**
Lt.drd. Alexandru CRISTIAN***

Securitatea este un domeniu dinamic, activ datorat heteroclitității mediului internațional de securitate. Un mediu care surprinde, uimește prin fiecare mișcare strategică, mutații geopolitice de multe ori greu de preconizat. Filosofia securității este un concept pe care îl propunem pentru a înțelege mai bine lumea în care trăim. Gândind și reflectând vom putea desluși mai bine mecanismele statale, societale și instituționale ale planetei.

Viitorul securității este o dezbateră între două mari teorii, postmodernismul și neorealismul. Postmodernismul critică și deconstruiește tot, neorealismul avertizează că puterea nu și-a spus ultimul cuvânt în lume. O lume anatomizată și un mediu internațional interpretabil sau o lume pragmatică și un mediu internațional periculos, competițional ca o junglă. O întrebare la care cele două teorii vor răspunde în următorii ani. Noul mediu internațional de securitate va fi unul al întrebărilor. Răspunsurile trebuie să le avem noi și componentele întregului sistem internațional de securitate.

Security is dynamic, active field owed to heteroclitite of international security environment. The environment captures and confuses every strategic movement and geopolitical changes that are often hard to predict. Security philosophy is a concept that we propose to better understand the world in which we live. Thinking and reflecting we can discern the mechanisms of state, society and institutions in the world.

Future of security is a debate between two great theories, postmodernism and neo-realism. Postmodernism criticizes and deconstructs everything; neo-realism warns that power is still active in the world. A question arises: what would we prefer an anatomized world and an interpretable international environment or pragmatic world and dangerous international environment, competitive like a jungle. The two theories will respond to this question in the next years. The new international security environment will be one of questioning. We the components of the international security system are the ones who should provide answers.

Cuvinte-cheie: paradigmă de securitate; teorie; concept; postmodernism; neorealism; mediu de securitate.

Keywords: security paradigm; theory; concept; postmodernism; neo-realism; security environment.

Ce înseamnă o paradigmă de securitate?

O paradigmă de securitate este o teorie unitară ce oferă probleme și soluții asupra sistemului internațional de securitate. Este ceea ce americanii numesc *mainstream*, curentul principal de gândire al momentului. O paradigmă de securitate este un cadru unic, ordonat, care conține asumptii, ipoteze, axiome despre sistemul internațional de securitate.

Există două mari viziuni de analiză a Relațiilor Internaționale. Prima viziune este cea pozitivistă.

Positivismul este o viziune obiectivă, nepărtinitoare a relațiilor internaționale. A doua viziune este cea postpozitivistă care se referă la o analiză subiectivă, criteriile analitice sunt influențate de poziții sociale, valori și felul cum vedem lumea cu adevărat¹.

Dintre paradigmele de securitate prezente de-a lungul istoriei sistemului internațional, s-au detașat trei curente principale: liberalism, realism și constructivism social.

Liberalismul a apărut în secolul al XVIII-lea și are ca principale idei: raționalitatea, care este caracteristica definitorie a neamului omenesc; oamenii au un interes după care se ghidează pentru a-și atinge scopul; cooperarea este trăsătura principală a relațiilor omenești, dar și a relațiilor internaționale; guvernarea, care este necesară, dar centralizarea este dăunătoare și libertatea individuală are o importanță politică supremă².

* *Statul Major General*

** *Universitatea Națională de Apărare „Carol I”*

*** *Universitatea Națională de Apărare „Carol I”*

e-mail: gaborsmg@yahoo.com

e-mail: unguoreanulaura73@yahoo.com

e-mail: alexandrucristian87@yahoo.com

Fondatorii acestui curent sunt Immanuel Kant, Adam Smith, David Ricardo, Jeremy Bentham, John Stuart Mill, iar ca teoretician de marcă îl avem pe John Maynard Keynes.

Immanuel Kant vede sistemul internațional ca pe o federație de state libere guvernată de domnia legii³. Viziunea universală, iluministă kantiană, a dezvoltat conceptul de lume kantiană. O lume a păcii, a colaborării și a cooperării.

Internaționalismul liberal este activitatea politică internațională, ce vede lumea în termenii unei condiții umane universale, fiecare națiune are particularitățile ei socio-istorice⁴. Viziunea liberală asupra lumii este una universală, pașnică, cooperantă. Este o viziune izvorâtă din filosofia iluministă, unde progresul are un rol covârșitor în istoria omenirii. Iluminismul a adus formula progresului în istorie și deștrădăcinarea de Evul Mediu, mistic și mitologic.

Principalele ipoteze ale liberalismului sunt: libertatea individuală, viziunea pozitivă sau progresivă asupra lumii; lumea trăiește într-o interdependență unde frontierele sunt permeabile; o lume mondială și interdependentă⁵. Pentru gânditorii liberali, omul are drepturi inalienabile în virtutea capacității universale de a gândi rațional⁶.

„Instituționalismul neoliberal își propune să explice procesele cooperării și rolul instituțiilor internaționale în relațiile internaționale”, ne arată Robert O. Keohane⁷.

Viziunea liberală este una orientată spre universalism, libertate, cooperare. Paradigma internațională de securitate este o lume liberă, dar guvernată de simțăminte etice. Statele sunt libere, suverane, dar se supun dreptului internațional și cutumelor acestuia. Este o lume a dreptului.

Realismul este o viziune catalogată de către mulți pesimistă. O lume hobbesiană care este într-o continuă competiție. O luptă pentru afirmare și resurse. O lume plină de insecuritate fără o speranță de a se normaliza. Thomas Hobbes spunea că omul este o fiară pentru ceilalți, *homo homini lupus* sau forma arhaică de la Plaut, *Lupus est homo homini*. Astfel, omul nu poate avea o conviețuire pașnică cu ceilalți oameni. Trăsătura generală a realismului este competiția într-un mediu anarhic de securitate. Sistemul internațional realist este unul al unei jungle, al competiției acerbe pentru putere și resurse. Puterea este cheia înțelegerii comportamentului internațional și a motivației de stat⁸.

Constructivismul social este o teorie ce identifică rolul culturii în relațiile internaționale. Trăsăturile generale ale acestei teorii sunt: interacțiuni între stat și om la nivel sociocultural; rolul ideilor, al normelor și al instituțiilor în deciziile de politică externă; importanța identității și culturii în politica internațională; construcția intereselor și a deciziilor în politica internațională⁹.

Constructivismul este văzut de către mulți specialiști mai mult ca o abordare a relațiilor internaționale. Alexander Wendt, cel mai influent constructivist, spunea că anarhia este ceea ce fac statele. Statele dezvoltă și ajută anarhia să existe. Totodată spunea că un principiu fundamental al constructivismului social este acela că oamenii, ca și statele, acționează și iau o decizie care este în strânsă legătură cu semnificația acelui obiect sau stat¹⁰.

Constructiviștii văd sistemul internațional ca pe o societate internațională¹¹. O societate poate să influențeze puternic un stat. Statele sunt construcții ale societăților în viziunea constructivistă.

Paradigma internațională de securitate din perspectivă constructivistă este cea a unei societăți internaționale care acționează diferit în funcție de idei, valori și norme culturale.

O viziune a sistemului internațional care se opune celorlalte este viziunea marxistă. Din opera lui Karl Marx s-au desprins două mari curente de gândire, teoria critică și structuralismul. Teoria critică are la bază lucrările lui Hegel, Marx și Freud și s-a dezvoltat sub numele școlii de la Frankfurt, având reprezentanți de seamă pe Theodor W. Adorno, Herbert Marcuse, Jürgen Habermas¹². Structuralismul a avut ca reprezentanți pe Jacques Derrida și Michel Foucault, chiar dacă aceștia nu se recunosc ca structuraliști.

Principalele idei ale teoriei marxiste sunt: relațiile internaționale sunt influențate profund de structura economică capitalistă mondială, dar și de sistemul mondial capitalist; politica internațională este influențată de factori economici; actorii principali sunt statele, corporațiile multinaționale și transnaționale, clasele sociale transnaționale; statele reflectă interesele claselor sociale dominante; capitalismul este o ordine socială și economică injustă care generează conflicte și discordie și capitalismul este măcinat de contradicții interne și este supus unor crize periodice¹³.

Tot în cadrul teoriei marxiste s-au născut teoriile dependenței și a sistemelor mondiale.

Teoria dependenței este specifică spațiului latino-american și a lumii a treia, iar cea a sistemelor mondiale este specifică lumii globale. Teoria dependenței susține că America Latină nu s-a dezvoltat din cauza opresiunilor capitaliste și a marginalizării economice. Reprezentanți de seamă sunt Celso Furtado, Fernando Henrique Cardoso, fost președinte al Republicii Federale a Braziliei între 1995 și 2003, și Eduardo Galeano, autorul best sellerului „Venele deschise ale Americii Latine”, o carte despre exploatarea statelor coloniale¹⁴. Teoria sistemului mondial se bazează pe teoria lui Immanuel Wallerstein în ceea ce privește binomul centru-periferie. Centrul se dezvoltă, iar periferia stagnează.

Neogramscienii, adepții lui Antonio Gramsci, susțin că statele dominante folosesc forțe și idei pentru consolidarea hegemonică¹⁵. Antonio Gramsci susține că ideologia este vitală în menținerea domniei de clasă și în producerea schimbărilor sociale¹⁶.

Paradigma sistemului internațional de securitate din viziunea marxistă este centrată pe un conflict între clase, un conflict între caste. Marxiștii îi văd pe capitaliști ca o castă superioară, iar pe restul, muncitori oprimați. Așa sunt și statele, unele produc și au câștig altele furnizează materii prime și ies în pierdere. Este o paradigmă care a dominat sfârșitul secolului al XIX-lea și o mare parte din secolul XX.

Un sistem internațional supus unei paradigme este supus și transformărilor date de paradigmă. În prezent ne aflăm într-o situație preparadigmatică căutând o nouă paradigmă.

Schimbarea paradigmelor în mediul internațional de securitate

Sistemul internațional se află într-o situație preparadigmatică. Paradigma clasică, sistemul anarhic, este pe cale să fie schimbată de o nouă paradigmă. Alături de noi paradigme întâlnim și concepte noi care nu au pretenții paradigmatică.

O mare dezbatere este în studiul securității după sfârșitul Războiului Rece. O viziune veche, cea tradiționalistă, susține că trebuie să ne concentrăm analiza pe stat și teritoriu. O viziune nouă spune că trebuie să extindem analiza și la alte sectoare, politic, economic, de mediu, societal¹⁷.

Stephen Walt susține că studiile de securitate sunt cercetările asupra amenințării, a folosirii și a controlului forței militare¹⁸. Studiile de securitate

pun accentul pe analiza posibilității evitării unui conflict. De asemenea, analizează prevenirea și felul cum s-au desfășurat conflictele. Anatomia securității ne demonstrează că este un domeniu vast și greu de cuprins pentru o teorie. De aceea, în securitate se merge pe o gândire paradigmatică relativă și nu putem avea o paradigmă definitivă, imuabilă și irefutabilă.

În analiza relațiilor internaționale sunt mai multe nivele de analiză. Un prim nivel de analiză este sistemul internațional, al doilea nivel de analiză este subsistemul internațional (organizații internaționale și regionale), un al treilea este unitatea statală, al patrulea este subunitatea societății și ultimul sistem de analiză este al indivizilor¹⁹.

Relațiile internaționale sunt caracterizate de interdisciplinaritate în cercetare. A cerceta relațiile internaționale înseamnă a studia un stat sau comportamentul acestuia din mai multe perspective. Barry Buzan propune analizarea pe mai multe sectoare: politic, militar, economic, de mediu și societal.

Pe lângă paradigma generală a sistemului internațional mai există concepte care nu au pretenții paradigmatică, și anume: conflictul civilizațional, studiile puterii statale, glocalizarea. Conflictul civilizațional se bazează pe teoria huntingtoniană a ciocnirii centrelor de civilizație. Glocalizarea este un fenomen complex și pe alocuri abstract, dar capabil de tensiuni sistemice.

Joseph S. Nye Jr este teoreticianul puterii în sistemul internațional. Puterea este definită în mod general ca și abilitatea de a face față unei schimbări și de a face o schimbare²⁰. Puterea în perspectiva lui Nye are o sursă fizică și una imaterială, intangibilă. Puterea militară este capacitatea de a amenința și de a impune ceva unui stat²¹. Oricât de puternic ar fi un stat, acesta nu poate domina lumea de unul singur, afirmă Nye citându-l pe David Hume. *Hard power* este puterea militară coroborată cu cea economică. Puterea dură este cea care impune și nu convinge, ne spune Nye. Puterea economică poate fi caracterizată prin monopol, singurul vânzător, singurul cumpărător²².

În viziunea lui Nye, sancțiunile sunt măsuri de a încuraja sau a pedepsi un stat pentru a reitera o decizie, aceasta este o politică autoritară. Puterea blândă, *soft power*, este greu de folosit, ușor de pierdut și costisitor de restabilit²³. Puterea blândă are trei resurse de bază: cultura (trebuie să fie atractivă), valorile politice model (în interiorul, dar

și în afara țării) și politica externă care trebuie să fie dublată de legitimitate și moralitate²⁴.

Resursele *soft power* sunt serviciile de informații, agențiile diplomatice, institutele culturale, diplomația publică, programele de asistență²⁵. *Soft power* este puterea care influențează, nu impune. În viziunea lui Nye, în secolul XXI, se vor produce două fenomene: difuzia puterii și transformarea puterii. Difuzia puterii înseamnă instaurarea erei digitale, unde informația este liberă și abundentă, iar transformarea puterii presupune mutarea centrului lumii dinspre lumea occidentală spre Estul Asiei.

Pentru ca statele să fie echilibrate, balansate și să nu existe conflicte între ele trebuie să fie inteligente. *Smart power* este combinația dintre forță și blândețe pentru a obține rezultatul favorit. *Smart* este format din *Hard* și *Soft*. Putere militară și economică înveșmântată în diplomație și în institute culturale, sau, cum spunea Bismarck – o mână de fier într-o mânășă de catifea.

Joseph S. Nye Jr. propune în viitor o sinteză teoretică, între realism și liberalism, realismul-liberal fiind teoria cea mai optimă pentru viitorul sistem internațional global.

Situația preparadigmatică în care ne aflăm trebuie schimbată. Paradigma actuală de securitate, sistemul anarhic internațional este disputat de paradigma unei lumi ordonate, conduse de un forum mondial, guvernanta instituțională planetară²⁶. Jacques Attali prevede în cartea sa *Scurtă istorie a viitorului* înființarea unei Constituții Planetare care să înlocuiască Charta O.N.U. Soluția unei paradigme universale nu este nouă. Aproape în orice domeniu se caută o paradigmă universală sau o teorie finală. De la utopiile Renașterii la distopiile moderne, lumea a fost fascinantă de universalim, de unitate în diversitate. Schimbarea paradigmei sistemului internațional de securitate este o provocare pentru că nu putem aproxima cum va avea loc, când și ce transformări inerente vor fi. Pluralismul teoretic ne îndeamnă la rațiune și nu la desenarea unor viitoare scenarii milenariste. Cei mai mulți consideră că ecletismul teoretic este calea viitorului.

Mulți specialiști prevăd o lume ordonată în viitor, supusă unui forum global. O lume pașnică, condusă de către un guvern mondial pe baza legii și respectării drepturilor fundamentale ale omului, visul kantian. Alții văd o lume anarhică măcinată de conflicte și neputând fi în stare să se unească.

Cei mai mulți văd o lume distopică, supusă de o monstruoasă instituție globală.

Modificările paradigmatică necesită timp, iar viitorul este greu de prevăzut. Ceea ce este cert este că ne aflăm într-o situație preparadigmatică, o tranziție către un nou sistem internațional global care nu știm cum va arăta sau cine va face parte din el.

Filosofia securității – o paradigmă

Filosofia este un domeniu vast cu multe întinderi și mai multe înțelesuri. A face filosofie înseamnă a gândi. Sistemul internațional de securitate este gândit și proiectat de către oameni. Filosofia securității este o interpretare și o conceptualizare a evenimentelor care se întâmplă la nivelul sistemului internațional.

Hans Georg Gadamer spunea că interpretul unui eveniment trecut e condiționat în evaluarea lui de efectele propriului prezent, aceasta este istoria efectivă (*Wirkungsgeschichte*)²⁷. Un analist politic internațional poate percepe evenimente doar cu tiparul mental pe care și l-a format în zilele noastre. Nu poți analiza puterea Imperiului Persan fără să te raportezi la concepte și idei contemporane.

Filosofia securității poate fi o paradigmă pentru a înțelege mai bine lumea în care trăim. Dominată de mișcări contradictorii, de tensiuni pulsatile, evenimente neașteptate, istoria contemporană este o provocare pentru orice analist sau teoretician al sistemului internațional. Lumea dinamică și schimbătoare în care trăim schimbă și impune noi idei și concepte aproape zilnic. Multitudinea aceasta conceptuală împiedică definirea unei noi paradigme la nivel internațional. Sunt atâtea elemente lipsă sau în plus încât este greu să armonizezi și să construiești ceva.

Viitorul lumii în care trăim se zbate între două viziuni filosofice, cea a lui Immanuel Kant și cea a lui Hobbes. Cultura internațională kantiană este una în care statele liberale vor da curs unor interese diferite față de statele dictatoriale dintr-o lume internațională hobbesiană²⁸. Epistemologic vorbind, lumea este o necunoscută. Comportamentul fiecărui actor statal poate fi necunoscut, iar la nivel mondial acesta este o himeră.

O paradigmă pentru relațiile internaționale este filosofia securității. Filosofia securității va ajuta la înțelegerea lumii prin concepte filosofice, diverse și pline de învățăminte. Lumea internațională este supusă unor transformări sistemice la începutul

secolului al XXI-lea. Aceste transformări pot fi înțelese doar abordând o filosofie optimă. Abordarea filosofică a relațiilor internaționale este necesară pentru a înțelege mecanismele globale în prezent, dar și în viitor.

Unii specialiști propun o dezvoltare interparadigmatică. Realismul, pluralismul liberal, constructivismul social și structuralismul au fost curente de gândire importante în istoria relațiilor internaționale, unele dintre ele devenind pentru o scurtă perioadă de vreme paradigme ale mediului internațional²⁹.

Calea pentru a înțelege mai bine lumea este pluralismul teoretic, ecletismul paradigmatic și înțelegerea filosofică a mecanismelor globale.

Noile paradigme de securitate internațională

Un nou mediu de securitate

După implozia sistemului bipolar, a hegemoniei bicefale, lumea a devenit nesigură, dominată de insecuritate. Insecuritatea este prezența unor amenințări la adresa statului, dar și a componentelor sale. O problemă este o problemă de securitate atunci când problema în cauză este mai importantă decât o altă situație, problema are o prioritate absolută³⁰. Pentru a evita problema trebuie să ne securizăm. În opinia lui Barry Buzan, o mișcare de securizare este atunci când există un discurs care explică importanța problemei. O securizare de succes cuprinde trei dimensiuni. Prima dimensiune este securizarea amenințărilor existențiale, a doua este desfășurarea acțiunilor de urgență și a treia, încălcarea regulilor asupra relațiilor dintre unități³¹. Observăm că, la Barry Buzan, o problemă de securitate este o amenințare existențială. În opinia sa, încălcarea suveranității statale este o problemă esențială. Suveranitatea este lipsa amenințării de orice fel, amenințarea care pune la îndoială recunoașterea, legitimitatea sau autoritatea guvernamentală este un atac direct asupra suveranității statale³².

Noul mediu de securitate este modelat de forțe centrifuge și centripete. Centrul se strânge în jurul unei lumi dezvoltate, periferia se dispersează – glocalizare. Barry Buzan consideră că pentru a prezerva securitatea internațională trebuie să securizăm complexe de securitate. Abordarea este una completă și aprofundată până la cele mai mici componente ale sistemului internațional.

Securitatea trebuie abordată, în opinia Școlii de a Copenhaga, de jos în sus și invers. O abordare totală, comprehensivă și unitară.

Complexul de securitate este un grup de state ale căror percepții, preocupări majore de securitate sunt atât de interconectate încât problemele lor de securitate internațională nu pot fi analizate sau rezolvate independent³³. Sub sistemele asigură stabilitatea întregului sistem. Sistemul este fragil din interior nu din exterior. Conform concepțiilor lui Buzan, cheia rezolvării securității este prezervarea și păstrarea securității complexelor de securitate și a subsistemelor componente.

Trei factori ajută la securizarea unui sistem de securitate. Primul factor este asigurarea unității, diferențele sau discrepanțele trebuie să dispară, astfel vor dispărea clivajele regionale. Al doilea factor este stabilirea tiparelor de amicitie sau inamicie. Al treilea factor este distribuirea puterii între principalele unități ale complexului de securitate³⁴.

Un complex de securitate trebuie integrat complet pentru a evita rupturi sau tensiuni. Distribuirea puterii este foarte importantă pentru a nu apărea nemulțumiri sau împotriviri față de politica unitară. Unitate, echitate și o împărțire egală a resurselor de putere, de aceste lucruri are nevoie un complex de securitate ca să funcționeze.

Stabilitatea complexelor de securitate este fundamentul pentru a asigura stabilitatea întregului sistem internațional. Sistemul internațional de securitate, în prezent, se caracterizează prin apariția unor amenințări asimetrice, creșterea criminalității transfrontaliere, creșterea violenței structurale, nerespectarea Tratatului de Neproliferare Nucleară. În absența unui „jandarm al lumii”, sistemul internațional de securitate devine un sistem internațional de insecuritate. Comunitatea euroatlantică generatoare de securitate trebuie să devină o comunitate generatoare de resurse importante pentru a genera securitate și în alte zone ale lumii.

Un alt proces demn de semnalat este ghețizarea marilor orașe sau apariția noului proletariat. Favelele din America Latină, bidonville-urile din India, comunitățile închise din Africa de Sud sunt forme ale creșterii sărăciei și inegalităților. În mahalalele globale se găsește un nou mod de viață improvizat, grupări criminale, grupuri religioase fundamentaliste unite de către un lider carismatic

până la germeii unei noi forme de organizare socialistă³⁵.

Pericolul enclavizării sărăciei în zone urbanizate este real în noul mediu internațional de securitate. Creșterea violenței urbane duce la destabilizarea întregului stat. După logica lui Buzan, orice amenințare care poate să destructureze părți componente ale sistemului poate reuși implozia sistemului. Slavoj Žižek concluzionează că dacă în secolul XX misiunea principală a fost suscitarea conștiinței politice a imenselor populații rurale din Africa și Asia, rolul secolului XXI va fi este să politizeze (să organizeze și să disciplineze) „masele destructurate” ale locuitorilor mahalalelor.

Noul mediu internațional de securitate este caracterizat prin heterogenitate, heteroclititate, în care vulnerabilitățile, riscurile și amenințările pot oricând produce daune ireversibile securității internaționale. Securizarea sistemului depinde de conștientizarea acestor pericole și eficientizarea mișcărilor de securizare.

Viitorul securității – postmodernism sau neorealism

Securitatea este supusă unor transformări sistemice în paralel cu lumea. Securitatea merge în sincron cu istoria lumii. Noile provocări pentru lume au apărut și ca noi provocări pentru securitate. Viitorul securității este unul incert. Două teorii domină, în prezent, concepția despre securitate, teoria seculară postmodernă și neorealismul cu obârșii în lumea anarhică a monstrului Leviathan.

Postmodernismul este o teorie lansată de către Michel Foucault și Jacques Derrida. Principalele viziuni postmoderne sunt: investigarea procesului de putere și discursurile din sfera politicii mondiale; identitatea politică a apărut în urma unor procese complexe, studiază diferențele esențiale dintre culturi și diversitatea multiculturală; studiul său este aplecat asupra persoanelor sau a grupurilor care au fost neglijate în istoria lumii (neunii sau persoanele cu devianțe psihosexuale)³⁶.

Principalele ipoteze ale gândirii postmoderne sunt: natura umană nu este imuabilă, ea este deschisă schimbărilor; valorile, credințele și acțiunile omenești variază în conformitate cu contextul social și cultural mai larg; nu există o teorie generală care să explice lumea; în lume există doar interpretări, dar și interpretări ale unor alte interpretări ale realității³⁷.

Gânditorii postmoderniști resping statocentrismul. Pentru ei este o eroare să privești diplomația

sau politica externă ca fiind expresia sau executarea vreunui interes național a priori³⁸. Pentru postmodernism, violența nu provine din exterior sau din interior. Construcția exteriorului ca ostil și amenințător legitimează violența din relațiile internaționale³⁹. Postmoderniștii resping metanarațiunile despre lume, ideea de Dumnezeu, Istorie, Zei nu este prezentă⁴⁰.

Postmodernismul este o teorie critică. Pentru gândirea postmodernă, lumea își construiește imagini pe care apoi le urmează nemijlocit. Lumea este încă vrăjită de milenarisme. Postmodernismul este o gândire contraseculară și contrauniversală. Ei resping și ideea unei guvernante mondiale. Pentru postmoderniști, lumea este o construcție intelectuală și o interpretare subiectivă.

Neorealismul este a doua teorie care își poate găsi locul în viitor. Fondată de către Kenneth Waltz, neorealismul are ca principală ipoteză puterea statelor și comportamentul acestora. Neorealismul are trei mari nivele de analiză. Primul nivel este anarhia sistemului internațional. Al doilea nivel este specificația funcțiilor unității, unde unitățile sunt state care sunt în coordonare într-un sistem de state. Al treilea nivel este capacitatea unității, mai exact puterea statelor, conceptul de putere⁴¹. Pentru Waltz, lumea nu poate fi decât bipolară sau multipolară, fenomenul de unipolaritate este tranzitoriu⁴².

Pentru realiști și neorealiști, puterea se măsoară în populație numeroasă, resurse naturale variate și un teritoriu întins⁴³. Astfel de factori de putere ajută statul să se comporte în mod liber și independent pe scena anarhică internațională. Factorii de putere dezvoltati sunt un stimul pentru progres și dezvoltare continuă.

Viitorul securității este scindat între o gândire critică, contestatoare și una pragmatică. O gândire critică va permite lumii o refuzare a întregii sale istorii milenariste, o gândire pragmatică va produce o lume securizată și securizantă. Securitatea are nevoie de o gândire clară, deschisă către progres, dar nu anihilatoare a drepturilor omului. Un exces de zel poate micșora libertatea de mișcare a oamenilor, poate ghețoiza omul într-un univers greu de înțeles.

Fața pozitivă a globalizării este că omul nu are opreliști în a circula, a învăța, a comunica și a socializa. Îngrădirea libertăților omului prin măsurile de securizare nu trebuie să fie un deziderat al viitorului securității. Refuzarea gândirii milenariste

nu trebuie să fie nici ea un deziderat. Ne trebuie un viitor al securității activ, dinamic, preventiv și preemptiv care să ne asigure nouă oamenilor posibilitatea de a trăi într-o lume kantiană, o lume a păcii, a cooperării și a dezvoltării, unde toate drepturile omului sunt recunoscute și protejate.

Înfruntarea marilor puteri

La începutul secolului XXI a început bătălia pentru hegemonia globală. Repartiția, ierarhia și echilibrul de putere în lume sunt contestate, susține profesorul Teodor Frunzeti. Hiperputerea americană și-a încheiat domnia în anul 2008, în timpul declanșării crizei financiare⁴⁴. Puterea americană nu este în declin, cum mulți analiști consideră. Puterea americană nici măcar nu stagnează. Ea evoluează mai lent, deoarece a fost zdruncinată de războiul împotriva terorismului și de criza financiar-economică globală.

După definiția lui Robert O. Keohane, un hegemon are capacitatea de a emite norme internaționale, voință politică, predominanță economică, tehnologică și armată⁴⁵.

Robert Dahl definea puterea ca abilitatea de a influența acțiunile unui actor fără voința acestuia. Eugen Ovidiu Chirovici afirmă că definiția clasică a puterii este capacitatea de a stabili obiective sau decizii urmată de forța de a le pune în practică⁴⁶.

Factori principali de putere sunt teritoriul, populația, resursele naturale, economia, tehnologia, puterea financiară, buna guvernare, cultura⁴⁷. În contextul stagnării puterii americane și a ridicării Chinei, mulți specialiști văd formarea unui hegemon bicefal, G2. O cooperare între aceste două mari puteri ar ajuta la dezvoltarea economică, tehnologică a întregii planete. În marile puteri, rețelele de interese și coalițiile de interese dictează guvernelor⁴⁸.

În opinia profesorului Teodor Frunzeti, epoca marilor puteri, în viitor, se poate caracteriza prin echilibrul global, dar și echilibre regionale de putere, accelerarea globalizării la nivel instituțional-economic sau un conflict militar la nivel global. Predicțiile despre viitor confirmă creșterea în importanță a teoriilor neorealiste.

Viziunile pesimiste despre marile puteri ne indică un conflict distrugător pentru resurse energetice și nu numai. Secolul XXI se va caracteriza prin conflicte crâncene, războaie pentru accesul și aprovizionarea cu apă și acoperirea nevoilor alimentare de consum⁴⁹. Apa este denumită

aurul albastru și este considerată o resursă vitală în următorii o sută de ani. De aceea, mulți analiști se așteaptă la un conflict de anvergură pentru dobândirea accesului la resurse de apă dulce. Un alt conflict care se întrevide între marile puteri este războiul pentru resursele energetice, dar și pentru piața mondială a minereurilor feroase sau neferoase⁵⁰.

Și pentru viitor, terorismul va fi o provocare la fel de mare cum este în zilele noastre. Cercetătorii terorismului au descoperit o ciclicitate a fenomenului, la 40 de ani tinerii îi înlocuiesc pe cei îmbătrâniți pentru a crea o amenințare continuă și a-și îndeplini obiectivele asumate⁵¹. Xavier Raufer susține că în viitor vom avea parte de războaie haotice care vor instaura haosul mondial.

Deși competiția pentru putere este în desfășurare, este exclusă confruntarea unor mari puteri, datorită uriașului potențial militar. Avem de a face cu o superputere, Statele Unite al Americii. Pe lângă acest gigant politic, militar și economic, 11 puteri economice și politice se duează pentru a contesta puterea absolută a hiperputerii. Aceste state sunt: China, India, Brazilia, Rusia, Africa de Sud (grupul BRICs), Japonia, Indonezia, Coreea de Sud, Australia, Canada și Mexic⁵². După acestea, urmează alte state în curs de dezvoltare, amintim Argentina, Turcia, Pakistan, Vietnam, Filipine.

În jurul anului 2050, tehnologia și piața vor forma o nouă ordine mondială, o piață planetară unde statul și suveranitatea vor fi reminiscențe din secolul XX⁵³. Jacques Attali vorbea despre fondarea unui hiperimperiu global, format din democrații de piață.

Guvernanța planetară înseamnă instalarea procesului, instaurarea unor norme și instituții planetare, inițierea unor forumuri planetare bazate pe o dezbatere liberă, apariția unei solidarități planetare și implementarea unor politici planetare⁵⁴.

Înfruntarea marilor puteri va fi o provocare pentru lumea care va veni. Dacă liderii marilor puteri vor conștientiza uriașa putere pe care au căpătat-o, atunci lumea va fi în siguranță și nicio mare amenințare nu va plana asupra sistemului internațional de securitate.

Sistemul internațional de securitate este în prezent anarhic, dar este balansat din punct de vedere politico-militar și neechilibrat din punct de vedere economic. În viitor, acesta va fi ori un sistem fărâmițat, ori unul planetar. Atunci se va vorbi despre o geopolitică și o geostrategie

planetară, o *geopolistategie planetară*. În opinia noastră, marile puteri nu vor intra în conflict pentru că interesul primordial este câștigul și dezvoltarea, nu risipa puterii acumulate și distrugerea.

Concluzii

Sistemul internațional este în situația de a alege un viitor. O lume a conflictului sau o lume a cooperării, a colaborării. Lumea kantiană este o lume în care legea și valorile sunt deasupra tuturor considerentelor. Lumea hobbesiană este o lume a confruntării, a conflictului, a războiului tuturor împotriva tuturor. Este o lume negativă, pesimistă, pe când cea kantiană este una optimistă. Lumea lui Kant este progresistă, orientată spre cunoaștere și precepte morale, lumea lui Hobbes este meschină, agresivă.

Immanuel Kant a lansat în 1795, „Spre pacea eternă. Un proiect filosofic”, în care preconiza înființarea unei societăți a națiunilor bazate pe respectarea moralei și a normelor etice. Proiectul filosofic al păcii eterne a fost inspirat de un moment istoric de seamă, și anume, pacea de la Basel (5 aprilie 1795), încheiată între Franța și Prusia, moment pe care Kant l-a considerat a fi propice soluționării problemelor sociale, pe baza principiilor morale. Multe dintre enunțurile făcute de către Kant, peste secole, aparțin realității respectării dreptului suveranității și drepturilor omului.

Un plan destul de îndrăzneț pentru epoca aceea este propunerea lui Kant, că „armatele regulate ar trebui desființate”⁵⁵. Desființarea armatei ar elimina mijlocul cu care s-ar putea purta un război.

„Niciun stat nu ar trebui să se amestece cu forța în constituția altui stat”⁵⁶. Nu trebuie să se intervină cu forța în cazul unui conflict intern. Aici este prezent principiul suveranității westphaliene a statelor.

În această lucrare („spre pacea eternă, Un proiect filosofic”) apare o idee inovatoare, o etică a purtării războiului. „Ar trebui oprită instigarea la trădare, ar putea duce la un război de exterminare, violarea capitulărilor”⁵⁷.

„Între state nu ar trebui să existe un război penal”⁵⁸. Aici, este proclamată suveranitatea dreptului în relația dintre state.

Kant subliniază că starea de pace nu este naturală oamenilor, ci starea de război⁵⁹. În articolele următoare, Kant face o distincție între formele de stăpânire și de guvernământ prezente la acea dată: autocrație, aristocrație, democrație, republicană și despotică.

Pentru Immanuel Kant, sistemul internațional este afectat ireversibil de către om. Omul este cel care degradează acest sistem internațional. Războiul pentru Kant este o consecință a populării Pământului. Acesta susține că războiul a răspândit oamenii peste tot în lume din America de Sud în Islanda, competiția și lupta pentru dobândirea resurselor vitale a fost o cauză a populării Terrei.

Filosoful englez Thomas Hobbes a dat celebra definiție a comunității, un război al tuturor împotriva tuturor. Este greu de crezut că acest război a fost perpetuu, dacă starea de război era continuă, biosfera nu ar mai fi evoluat⁶⁰. Tot el spune că omul are tentația să fie egoist, să nu se intereseze de binele aproapelui. Viitorul a fost martorul altor teorii legate de natura umană cum ar fi că omul este intolerabil, avid de câștig, mânat de un spirit al posesiei.

Lumea kantiană este o federație de state democratice care sunt unite de dreptul la lege și la precepte morale. Kant este un filosof moral autentic, precursor al dreptului internațional. Lumea hobbesiană este o lume aflată în plină competiție, o lume care nu recunoaște decât o singură valoare, puterea. Hobbes este un precursor al teoriilor realiste și pragmatice despre lume.

Sistemul internațional contemporan se află între cele două lumi. O lume kantiană la nivel declarativ și teoretic și o lume hobbesiană la nivel teoretic. Toți membrii componenți ai sistemului sunt conștienți că un conflict nu este benefic, dar toată lumea acționează ca într-o competiție. În lume, competiția este pentru putere, resurse, prestigiu. Competiția la nivel statal este purtată la mică dimensiune, între oameni, iar unii sociologi cred că este chiar stimulată. Lumea este văzută ca o lume sălbatică, unde există prădători și pradă.

Viitorul lumii depinde de alegerea unei lumi posibile. Lumea kantiană, o lume a păcii, a colaborării, a democrației și a respectării drepturilor elementare ale omului. Lumea hobbesiană, o lume barbarizată și barbarizantă în același timp, nemiloasă, competițională fără urmă de morală și milă. Lumea în care oamenii vor alege să trăiască își va găsi expresia în sistemul internațional de securitate.

NOTE:

1 Jill Steans, Lloyd Pettiford, colaborare Thomas Diez, *Introducere în Relațiile Internaționale - Perspective și teme*, Editura Antet, București, 2005, p. 3.

2 *Ibidem*, p. 34.

- 3 *Ibidem*, p. 35.
- 4 *Ibidem*.
- 5 *Ibidem*, p. 41.
- 6 *Ibidem*, p. 57.
- 7 *Ibidem*, p. 83.
- 8 *Ibidem*, p. 67.
- 9 *Ibidem*, p. 215.
- 10 Alexander Wendt, *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*, online http://acme.highpoint.edu/~msetzler/IntlSec/NewReadings2add/Wendt_1992.pdf, accesat la 27.02. 2014 pp. 396-397.
- 11 Jill Steans, Lloyd Pettiford, colaborare Thomas Diez, *op.cit.*, p. 225.
- 12 Ben Agger, *Critical Theory, Poststructuralism, Postmodernism*, <http://www.artsrn.ualberta.ca/courses/PoliticalScience/661B1/documents/BenAggerCriticalTheoryPoststructPostMod.pdf>, accesat la 27.02.2014, p. 107.
- 13 Jill Steans, Lloyd Pettiford, colaborare Thomas Diez, *op.cit.*, p. 93.
- 14 Carlos Contreras, *La teoría de la dependencia en la historia económica sobre la república*, <http://departamento.pucp.edu.pe/economia/images/documentos/DDD216.pdf>, pp. 3-5.
- 15 Jill Steans, Lloyd Pettiford, colaborare Thomas Diez, *op.cit.*, p. 135.
- 16 *Ibidem*.
- 17 Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde, *Securitatea - un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011, p. 13.
- 18 *Ibidem*, p. 16.
- 19 *Ibidem*, p. 22.
- 20 Joseph S. Nye Jr., *The Future of Power*, Editura Public Affairs, 2011, New York, p. 5.
- 21 *Ibidem*, pp. 27-28.
- 22 *Ibidem*, p. 53.
- 23 *Ibidem*, p. 83.
- 24 *Ibidem*, p. 85.
- 25 *Ibidem*, p. 99.
- 26 Ștefan Mășu, *op.cit.*, p. 391.
- 27 Giovanna Borradori, *op.cit.*, p. 85.
- 28 Jill Steans, Lloyd Pettiford, colaborare Thomas Diez, *op.cit.*, p. 230.
- 29 *Ibidem*, p. 232.
- 30 Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde, *op.cit.*, p. 45.
- 31 *Ibidem*, pp. 46-47.
- 32 *Ibidem*, p. 42.
- 33 *Ibidem*, p. 27.
- 34 *Ibidem*, p. 29.
- 35 Slavoj Žižek, *Despre mahalalele globale – Un nou proletariat*, <http://www.criticatac.ro/8856/despre-mahalalele-globale-un-nou-proletariat/>, accesat la 28.02.2014.
- 36 Jill Steans, Lloyd Pettiford, colaborare Thomas Diez, *op.cit.*, p. 159.
- 37 *Ibidem*, p. 169.
- 38 *Ibidem*, p. 171.
- 39 *Ibidem*, p. 178.
- 40 *Ibidem*, p. 166.
- 41 Lucian Dumitru Dârdală, *Neorealismul în relațiile internaționale*, http://www.umk.ro/images/documente/publicatii/Buletin15/22_neorealismul.pdf, accesat la 28.02.2014, p. 2.
- 42 *Ibidem*.
- 43 Jill Steans, Lloyd Pettiford, colaborare Thomas Diez, *op.cit.*, p. 73.
- 44 Teodor Frunzeti, Vladimir Zodian, *op.cit.*, p. 13.
- 45 *Ibidem*, p. 15.
- 46 Eugen Ovidiu Chirovici, *Puterea*, Editura Rao, București, 2009, p. 21.
- 47 *Ibidem*, p. 18.
- 48 *Ibidem*, p. 25.
- 49 Ștefan Mășu, *op.cit.*, p. 316.
- 50 *Ibidem*, p. 328.
- 51 *Ibidem*, p. 352.
- 52 *Ibidem*, p. 365.
- 53 *Ibidem*, p. 377.
- 54 *Ibidem*, p. 388.
- 55 Immanuel Kant, *Spre Pacea Eternă*, Editura All, București, 2008, p. 63.
- 56 *Ibidem*, p. 65.
- 57 *Ibidem*.
- 58 *Ibidem*, p. 71.
- 59 *Ibidem*, p. 75.
- 60 Peter Singer, editor, *Tratat de Etică*, Editura Polirom, București, 2006, p. 32.

BIBLIOGRAFIE

- Borradori Giovanna, *Filosofie într-un timp al terorii – Dialoguri cu Jürgen Habermars și Jacques Derrida*, Editura Paralela 45, București, 2005.
- Buzan Barry, Waever Ole, de Wilde de Jaap, *Securitatea – un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011.
- Chirovici Ovidiu Eugen, *Puterea*, Editura Rao, București, 2009.
- Chomsky Noam, *Noi creăm viitorul*, Editura Corint, București, 2012.
- Frunzeti Teodor, Zodian, Vladimir, (coordonatori), *Lumea 2013. Enciclopedie politică și militară (Studii Strategice și de Securitate)*, Editura Rao, București, 2013.
- Hlihor Constantin, *Geopolitica și Geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
- Johnson Paul, *Istoria Lumii Moderne*, Editura Humanitas, București, 2005.
- Kant Immanuel, *Spre Pacea Eternă*, Editura All, București, 2008.
- Mășu Ștefan, *Omenirea secolului al XXI-lea și guvernul mondial*, Editura RAO, București, 2011.
- Nye Jr. S. Joseph, *Descifrarea Conflictelor internaționale*, Editura Antet, București, 2005.
- Nye Jr. S. Joseph, *The Future of Power*, Editura Public Affairs, New York, 2011.
- Steans Jill, Pettiford Lloyd, colaborare Diez Thomas, *Introducere în Relațiile Internaționale – Perspective și teme*, Editura Antet, București, 2005.